

ŁUKASZ ĆWIKŁA
Łódź

UDZIAŁ ŁĘCZYCAN I SIERADZAN W KONFLIKCIE WŁADYSŁAWA ŁOKIETKA Z ZAKONEM KRZYŻACKIM

Zabór Pomorza Gdańskiego przez Zakon Szpitala Najświętszej Maryi Panny w latach 1308/1309 niewątpliwie ujawnił ekspansyjne zamiary Krzyżaków wobec ziem polskich. Genezy tego wydarzenia należy szukać w okresie rządów króla polskiego Wacława II. Otóż monarcha zawarł z Brandenburczykami umowę, na mocy której miał oddać Pomorze Gdańskie w zamian za Nową Marchię. Układ ten nie wszedł jednak w życie z powodu śmierci polskiego władcy. Mimo to w 1308 r. Brandenburgia postanowiła wykorzystać słabość państwa Władysława Łokietka i zajęła Pomorze Gdańskie. Łokietek zwrócił się o pomoc do Krzyżaków, którzy wypędzili najeźdźców. Zażądali jednak wysokiej zapłaty, która w sposób znaczący przewyższała wartość terytorium. Wobec odmowy zapłaty przez Władysława zagarnęli oni całe Pomorze Gdańskie w 1309, a załogę Gdańska wymordowali. Polska, rozbita na dzielnice, nie była w stanie przeciwstawić się agresji, co spowodowało w konsekwencji utratę tego terytorium¹. Nie może zatem dziwić fakt, że strona polska chciała nade wszystko odzyskać utracone terytorium. W związku z tym w czerwcu 1318 r. odbył się ogólnopolski wice w Sulejowic, na którym miano uzgodnić treść skargi na Zakon w kwestii zagarnięcia Pomorza. W tym ogólnopolskim przedsięwzięciu wzięli udział urzędnicy łęczyccy oraz sieradzcy. Obecni byli, Paweł Ogon² (w tym czasie pełniący urząd kasztelana łęczyckiego), Chwał z Żychlina³, podkomorzy łęczycki oraz Wacław Zaremba⁴, kasztelan sieradzki. Ponadto swoją obecnością zaszczylicili także: wojewoda łęczycki Borzywój⁵, wo-

¹ Szerzej na ten temat pisze K. Jasiński, *Zajęcie Pomorza Gdańskiego przez Krzyżaków w latach 1308-1309*, „Zapiski Historyczne”, t. XXXI, z. 3, 1966.

² Paweł Ogon w latach 1315-1318 pełnił urząd starosty łęczyckiego, następnie w latach 1318--1335 był kasztelanem łęczyckim, natomiast wojewodą łęczyckim był w latach 1337-1339 (*Urzędnicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII-XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, red. A. Gąsiorowski, Wrocław 1985, s. 85, nr 386, s. 45, nr 77, s. 81, nr 362).

³ Chwał, Chwałek z Żychlina był podkomorzym łęczyckim od 18 VI 1318 r. Od 7 II 1326 r. do 17 II 1339 r. sprawował urząd sędziego łęczyckiego. Od 27 I 1340 r. do 24 VI 1348 r. sprawował urząd wojewody łęczyckiego (*Urzędnicy łęczyccy...*, s. 59, nr 202; s. 72, nr 297; s. 81, nr 363).

⁴ Wacław Zaremba był starostą sieradzkim od 19 VIII 1314 r. do 29 XII 1315 r. Następnie od 18 VI 1318 r. do 28 IV 1325 r. sprawował urząd kasztelana sieradzkiego (*Urzędnicy łęczyccy...*, s. 136, nr 345; s. 105, nr 80).

⁵ Borzywój z Brzeziny sprawował urząd wojewody łęczyckiego od 18 VI 1318 r. do 24 IV 1333 r. (*Urzędnicy łęczyccy...*, s. 81, nr 360).

jewoda sieradzki Klemens⁶, a także Jan⁷, miecznik łęczycki⁸. Skargę na Zakon wniósł w Awinionie biskup kujawski Gerward. Papież Jan XXII zajął pozytywne stanowisko wobec sprawy polskiej, gdyż wyznaczył sędziów, którzy mieli rozstrzygnąć sporną kwestię. Byli to: arcybiskup gnieźnieński Janisław, biskup poznański Domarat oraz opat klasztoru w Mogilnie Mikołaj⁹. W bulli z 11 września 1319 r. papież nakazał sędziom dokładnie zbadać skargę Władysława Łokietka, a także w razie pozytywnego rozpatrzenia skargi, zmusić Zakon do zwrotu Pomorza oraz pobranych z niej dochodów¹⁰. Władysław Łokietek oskarżył mistrza oraz braci Zakonu Krzyżackiego o bezprawne zagarnięcie Pomorza Gdańskiego, domagając się jednocześnie zwrotu dochodów z niej pobranych w wysokości 30 000 grzywien polskich oraz zwrotu kosztów procesowych. W celu rzetelnego przeprowadzenia sprawy sąd zdecydował się przesłuchać świadków wydarzeń z lat 1308-1309. Dnia 30 maja 1320 r. w Brześciu Kujawskim dokonano pierwszego zapisu zeznań. Przesłuchano 25 osób, wśród których znaleźli się między innymi biskup kujawski Gerward, biskup płocki Florian, książęta kujawscy Leszek i Przemysław, a także Waclaw płocki. Wśród zeznających znalazło się również wielu świeckich oraz duchownych z ziemi sandomierskiej, Wielkopolski i Pomorza. Postępowanie dowodowe zostało zakończone 1 października. Dnia 22 stycznia 1321 r. miano ogłosić wyrok w obecności wielkiego mistrza, komtura krajowego pruskiego, a także komturów Gdańska, Świecia, Gniewa i Tczewa¹¹. Na zjazd w wyznaczonym terminie przybył wspomniany już wyżej opat Mikołaj – jedyny z wyznaczonych sędziów. Arcybiskup Janisław wyznaczył swego zastępcę w osobie dziekana gnieźnieńskiego Mikołaja, a biskup poznański Domarat delegował w swoim imieniu archidiakona poznańskiego Jana. Z kolei pełnomocnikami króla byli kanclerz sieradzki Zbigniew¹² oraz kanonik rudzki Jan. Także Zakon posiadał swego pełnomocnika w osobie Zygfrйда z Papowa, reprezentującego mistrza krajowego. Na mocy wyroku Zakon musiał zwrócić Pomorze Gdańskie, zapłacić 30 000 grzywien za korzystanie z dochodów z ziemi pomorskiej oraz zwrócić koszty procesu w wysokości 150 grzywien praskich¹³.

Proces o Pomorze Gdańskie nie załagodził napięcia polsko-krzyżackiego, a wręcz przeciwnie, przyczynił się do dalszego nasilenia konfliktu. Zakon Szpitala Najświętszej Maryi Panny ani myślał o uznaniu wyroku. Co więcej, od samego początku brano pod uwagę możliwość zbrojnego starcia z Władysławem Łokietkiem. Tym należy zatem tłumaczyć sojusze, które Zakon począł zawiązywać jeszcze w trakcie trwania procesu. Zakon znalazł

⁶ Klemens z Irządz, Żyrowy był od 1 II 1305 r. do 25 IV 1316 r. kasztelanem sieradzkim, natomiast wojewodą sieradzkim od 29 IX 1317 r. do 30 VIII 1330 r. (*Urzędnicy łęczyccy...*, s. 104, nr 79; s. 128, nr 278).

⁷ Jan, Janek był miecznikiem łęczyckim od 18 VI 1318 r., następnie cześnikiem łęczyckim od 5 II 1323 r. do 18 VII 1332 r. Od 15 VI 1335 r. był chorążym łęczyckim (*Urzędnicy łęczyccy...*, s. 53, nr 145; s. 42, nr 55; s. 38, nr 28).

⁸ A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy...*, s. 131.

⁹ E. Długopolski, *Władysław Łokietek na tle swoich czasów*, wyd. 2, Kraków 2009, s. 231.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ S. Zajęzkowski, *Polska a Zakon Krzyżacki w ostatnich latach Władysława Łokietka*, Lwów 1929, s. 24-25; J. Bieniak, *Geneza procesu polsko-krzyżackiego z lat 1320-1321 (inowrocławsko-brzeskiego)*, w: *Balticum. Studia z dziejów polityki, gospodarki i kultury XII-XVII wieku ofiarowane Marianowi Biskupowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Z. H. Nowak, Toruń 1992, s. 49-59; idem, *Geneza procesu polsko-krzyżackiego z 1339 roku*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia”, 24, 1990, s. 23-50.

¹² Zbigniew ze Szczyrzyca sprawował urząd kanclerza sieradzkiego od 22 I 1321 r. do 28 V 1327 r. (*Urzędnicy łęczyccy...*, s. 140, nr 374).

¹³ S. Zajęzkowski, *Polska a Zakon Krzyżacki...*, s. 29; E. Długopolski, op. cit., s. 239.

sojuszników w osobach księcia szczecińskiego Warcisława IV oraz Konrada, biskupa kamieńskiego. Sojusznicy zobowiązali się do udzielenia wzajemnej pomocy w momencie, gdyby którakolwiek ze stron została zaatakowana przez Polaków¹⁴. Nie zagłębiając się w zbędne detale, należy również wspomnieć, że Zakon doprowadził 24 kwietnia 1321 r. do sojuszu z księciem płockim Waławem (Wańką)¹⁵. W obliczu takiej polityki zakonnej także Władysław Łokietek nie czekał na dalszy niekorzystny rozwój wypadków i przystąpił do realizowania aktywnej polityki zagranicznej. Horyzont polityczny króla skierował się wówczas na Węgry. Sojusz polsko-węgierski został przypieczętowany w 1320 r. małżeństwem Karola Roberta z Elżbietą Łokietkówną. Kolejnym sojusznikiem polskiego króla okazała się być Litwa. Podobnie jak sojusz z Węgrami, tak i zbliżenie z Litwą zaowocowało małżeństwem Łokietkowego syna Kazimierza z córką Giedymina Aldoną w 1325 r.¹⁶ Jeśli chodzi o sojusze zawierane przez wrogie obozy – polski i krzyżacki, wypada w tym miejscu przedstawić opinię E. Długopolskiego: *Krzyżacy rozwinęli po koronacji Łokietka pozornie większą niż on ruchliwość polityczną, lecz sojusze przez nich zawierane miały tylko krótkotrwałe doraźne znaczenie. Tymczasem Łokietek budował przyszłość państwa na mocnych podstawach, a sojusze przez niego zawarte wytknęły zasadnicze linie polityki państwa polskiego na daleką przyszłość*¹⁷. Niewątpliwym sukcesem krzyżaków było zawarcie w 1326 r. sojuszu z książętami mazowieckimi. Wydaje się, że to właśnie sojusz polsko-litewski popchnął Mazowsze w ramiona Zakonu¹⁸. Tymczasem Władysław Łokietek, przygotowując się do wyprawy brandenburskiej, postanowił doprowadzić do rozejmu z Zakonem, co nastąpiło ostatecznie 7 lutego 1326 r. w Łęczycy¹⁹. W czasie pertraktacji polskiemu monarsze towarzyszyli urzędnicy ziem łęczyckiej i sieradzkiej. Obecni byli wspomniani już wcześniej wojewodowie łęczycki Borzywój oraz sieradzki Klemens z Irządz. U boku Łokietka znajdowali się również wspomniani już wcześniej sędzia łęczycki Chwał młodszy oraz Marcin²⁰, podkomorzy łęczycki²¹. Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy występowali w czasie pertraktacji jako gwarantcy zobowiązania samego Łokietka w kwestii zjazdu z Zakonem Krzyżackim wyznaczonym na dzień 27 kwietnia 1327 r., na którym to zjeździe miano dokonać wyboru składu sędziowskiego w celu rozwiązania na drodze arbitrażu sporu o Pomorze²². Jeszcze tego samego roku doszło do pierwszej potyczki polsko-krzyżackiej na ziemi kujawskiej, która spowodowana była polskim najazdem na Mazowsze. Należy stwierdzić, że kampania wojenna była krótka, gdyż obie strony zawarły rozejm we Włocławku na okres jednego roku²³. Pierwsze potyczki z Zakonem nie pozostały bez wpływu na wewnętrzną politykę

¹⁴ E. Długopolski, op. cit., s. 240; P. Strzyż, *Płowce 1331*, Warszawa 2009, s. 52.

¹⁵ P. Strzyż, op. cit., s. 53; E. Długopolski, op. cit., s. 265.

¹⁶ E. Długopolski, op. cit., s. 248, 262; J. Ochmański, *Historia Litwy*, wyd. 2, Wrocław 1982, s. 54.

¹⁷ E. Długopolski, op. cit., s. 248.

¹⁸ Zob. P. Strzyż, op. cit., s. 56-57.

¹⁹ E. Długopolski, op. cit., s. 270.

²⁰ Marcin z Lubina pełnił urząd starosty łęczyckiego od 22 I 1315 r. współrządząc z bratem Pawłem Ogonem. Następnie od 5 II 1323 r. do 27 II 1339 r. pełnił urząd podkomorzego łęczyckiego. (*Urzędnicy łęczyccy...*, s. 85, nr 386; s. 60, nr 203).

²¹ A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy...*, s. 131.

²² Ibidem.

²³ P. Strzyż, op. cit., s. 103, 105; M. Biskup, *Analiza bitwy pod Płowcami i jej dziejowego znaczenia*, „Ziemia Kujawska”, t. 1, Inowrocław 1963, s. 82.

Władysława Łokietka. Otóż król zdecydował się na usunięcie książąt dzielnicowych z ziem kujawskiej i dobrzyńskiej, gdyż ziemie te ze względu na swoje położenie były narażone na agresję krzyżacką. Na ziemi dobrzyńskiej panowali Władysław i Bolesław Siemowitowice. Z kolei Kujawy znajdowały się w posiadaniu bratanków Łokietka – Kazimierza (Gniewków i Słońsk), Przemysława (Wyszogród i Bydgoszcz, Inowrocław²⁴) oraz Leszka. Książęta dobrzyńscy otrzymali ziemię łęczycką, natomiast książę Przemysław ziemię sieradzką. Według S. Zajączkowskiego do powyższych zmian doszło zapewne między 10 sierpnia a 1 października 1327 r.²⁵

Do kolejnych działań zbrojnych między Polską a Zakonem Krzyżackim doszło w 1329 r. Tym razem Krzyżacy wspólnie z Czechami²⁶ – z którymi zawarli sojusz 12 marca 1329 r. – najechali na ziemię dobrzyńską. Gród wraz z całym terytorium przygotowano do obrony przed najeźdźcami, bowiem w celu odparcia nieprzyjaciół wysłano z odsieczą rycerstwo z ziem łęczyckiej, kujawskiej, a także Wielkopolski²⁷. Po ucieczce księcia Władysława obroną kierował wspomniany już wcześniej Paweł Ogon, wówczas kasztelan łęczycki, który z rozkazu króla został starostą grodu, kierując jego obroną. Ponadto wśród załogi grodu możemy wymienić sędziego łęczyckiego – także już wspomnianego – Chwałę, podsędka łęczyckiego Michała²⁸ oraz podczaszego łęczyckiego Urbana. Mimo to obrona załamała się, a Paweł Ogon – oraz wszyscy, którzy mogli – uciekli z grodu²⁹. Na lewym brzegu Wisły stał król wraz z głównymi siłami, osłaniając w ten sposób Kujawy przed napaścią ze strony Zakonu. Swoją obecność wśród głównych sił polskich zaznaczyli urzędnicy sieradzcy, zeznając tak podczas procesu polsko-krzyżackiego z 1339 r. Należy wymienić w tym miejscu Andrzeja³⁰, wówczas sędziego sieradzkiego oraz Waclawa³¹, chorążego sieradzkiego. Zarówno Andrzej, jak i Waclaw brali udział w zdobyciu statków krzyżackich, które wiozły zaopatrzenie wojenne dla idącej pod Płock armii³². Kiedy Zakon Szpitala Najświętszej Maryi Panny zdobył ziemię dobrzyńską kolejnym celem stały się Kujawy, na które uderzyli opanowując Raciąż oraz Przedecz³³. Krzyżakom nie powiodło się natomiast pod Włocławkiem, gdzie walczył wspomniany już Andrzej, który pozostał na Kujawach mimo, że ten region opuściło już wówczas wielu rycerzy³⁴.

²⁴ Leszek po 1318 r. przekazał Przemysławowi Inowrocław.

²⁵ S. Zajączkowski, *Polska a Zakon Krzyżacki...*, s. 116-118.

²⁶ Zob. szerzej na temat sojuszu Krzyżaków z Janem Luksemburskim (R. Heck, M. Orzechowski, *Historia Czechosłowacji*, Wrocław 1969, s. 67).

²⁷ P. Strzyż, op. cit., s. 110; M. Biskup, *Analiza bitwy pod Płowcami...*, s. 83.

²⁸ Michał był podsędkiem łęczyckim od 1330 r. do 2 XI 1339 r., następnie od 27 I 1340 r. do 19 V 1350 r. pełnił urząd cześnika łęczyckiego. (*Urzędnicy łęczyccy...*, s. 66, nr 248; s. 42, nr 57).

²⁹ A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy...*, s. 132.

³⁰ Andrzej był stolnikiem sieradzkim od 1 V 1314 r. do 21 II 1318 r., następnie sprawował urząd sędziego sieradzkiego od 21 V 1327 r. do 30 VIII 1330 r., a kasztelanem rozpierskim był od 18 IX 1335 r. do 25 II 1339 r. (*Urzędnicy łęczyccy...*, s. 126, nr 262; s. 123, nr 240; s. 96, nr 12).

³¹ Waclaw (z Lutomińska), przedtem komornik Władysława Łokietka na Pomorzu Gdańskim. Był chorążym sieradzkim od 29 VI 1321 r. do 21 V 1327 r. Cześnikiem sieradzkim był od 10 VI 1336 r. do 20 II 1339 r., następnie sprawował urząd kasztelana sieradzkiego od 8 VIII 1343 r. do 1 VII 1346 r. (*Urzędnicy łęczyccy...*, s. 99, nr 33; s. 102, nr 57; s. 105, nr 81).

³² A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy...*, s. 132.

³³ P. Strzyż, op. cit., s. 113-114.

³⁴ A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy...*, s. 132.

Władysław Łokietek podjął odwetową wyprawę w drugiej połowie 1330 r., wsparty przez posiłki litewskie oraz węgierskie. Mimo to w maju 1330 r. Krzyżacy uprzedzili uderzenie polskiego monarchy i wyruszyli w kierunku Kujaw. Nie wdając się w szczegółową analizę działań zbrojnych trzeba wspomnieć o przebiegu działań zbrojnych w Brześciu Kujawskim, gdyż to właśnie wśród tamtejszej załogi znajdujemy Łęczycan. Zbrojnym oddziałem – wysłanym z odsieczą z polecenia księcia dobrzyńskiego i łęczyckiego Władysława – dowodził Paweł Ogon. Co ciekawe, Krzyżacy nie chcąc tracić cennego czasu na zdobywanie grodu, wysłali do Pawła poselstwo z propozycją zawarcia rozejmu, ten jednak oświadczył, że nie został upoważniony przez króla do podejmowania tego typu decyzji i w konsekwencji odmówił³⁵.

Kolejne zbrojne starcia z Zakonem Krzyżackim przeniosły się na ziemie centralne Królestwa Polskiego. Dużą rolę odegrała Łęczyca, która stanowiła punkt zborny rycerstwa łęczyckiego, sieradzkiego, a nawet małopolskiego³⁶. Krzyżacy podjęli w drugiej połowie lipca 1331 r. zbrojną wyprawę na ziemie polskie, która miała na celu przede wszystkim zaskoczenie i sterroryzowanie mieszkańców poszczególnych ziem oraz maksymalne zniszczenie kraju. Dlatego też agresorzy poruszali się bardzo szybko – bez piechoty i zbędnych taborów. Wyprawą dowodzili wielki marszałek Dietrich von Altenburg oraz komtur krajowy chełmiński Otto von Luterberg. Oddziały krzyżackie wyruszyły 22 lipca 1331 r. z ziemi chełmińskiej, przechodząc na terytorium Kujaw i zajmując jednocześnie Bydgoszcz. Następnie skierowały się na południe, oblegały Inowrocław, gdzie rycerstwo wielkopolskie je odparło. Kolejnym etapem wyprawy krzyżackiej była południowa część Kujaw, a następnie wkroczenie na wschodnią część Wielkopolski³⁷. Trzeba zaznaczyć, że od Inowrocławia śladem krzyżackim podążał oddział, w którym znajdował się Paweł Ogon, dowodzący rycerstwem ziemi łęczyckiej. Kasztelan łęczycki odegrał tu pozytywną rolę. Na całej trasie pochodu krzyżackiego nękał oddziały nieprzyjaciela dowodzone przez wspomnianego już Dietricha von Altenburg (którego zresztą znał osobiście) biorąc zarazem jeńców do niewoli³⁸. Krzyżacy dotarli 27 lipca 1331 r. do Pyzdr nad Wartą, dokonując zniszczeń oraz rabunków, co odczuły mocno tamtejsze wsie i kościoły. To właśnie w Pyzdrach Krzyżacy mieli nadzieję, że zaskoczą królewicza Kazimierza, ten jednak zdołał w porę opuścić miasto³⁹. Pod Pyzdrą, które stały się miejscem koncentracji, poczęli przybywać rycerze z terenów Wielkopolski oraz ziem łęczyckiej i sieradzkiej⁴⁰.

Jeśli chodzi o poczynania wojsk krzyżackich w Pyzdrach (artykuł XXVI⁴¹), a także innych miejscowościach w Wielkopolsce, to możemy powołać się na zeznania świadków procesu warszawsko-uniejowskiego z 1339 r.

³⁵ P. Strzyż, op. cit., s.116.

³⁶ A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy...*, s. 132.

³⁷ M. Biskup, *Wojny Polski z Zakonem...*, s. 23; idem, *Analiza bitwy pod Płowcami...*, s. 85.

³⁸ A. Szymczakowa, *Urzędnicy łęczyccy i sieradzcy...*, s. 132-133.

³⁹ M. Biskup, *Wojny Polski z Zakonem...*, s. 23.

⁴⁰ P. Strzyż, op. cit., s. 133.

⁴¹ *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, t. I, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1890., t. 1, s. 97: „Item probare intendit, quod idem magister et fratres cum eodem exercitu et continuato tempore aggressi opidum et castrum regni Polonie in Pysdr munitum, et (sic) ipsa cum monasterio fratrum Minorum et ecclesia sancte Crucis prope opidum eodem modo igne concremaverunt et spoliaverunt cum omnibus villis territorii et districtus ipsius, et quod hoc est notorium”.

Michał, podsędek łęczycki, widział Pyzdry spalone i opustoszałe wraz z tamtejszymi kościołami, co uczynili Krzyżacy wraz z wojskiem⁴².

Przeclaw⁴³, łowczy łęczycki zeznał, że mistrz, poplecznicy i bracia krzyżacy z Prus wkroczyli wraz z potężnym wojskiem, oddziałami oraz nieprzyjaciółmi Królestwa Polskiego i spalili oraz złupili grody, osady, miasta, wsie oraz kościoły, wymordowali ludzi, a mężatki oraz dziewczęta pohańbili⁴⁴.

Urban, podczaszy łęczycki, widział płomień i dym w Pyzdrach, gdy były spalone przez Krzyżaków, ponieważ w czasie oddalania się wzniecili ogień⁴⁵.

Stefan⁴⁶, wojewoda sieradzki, zeznawał, że mistrz, poplecznicy i bracia Zakonu Krzyżackiego z Prus wraz ze swoim wojskiem i oddziałami najechali i wkroczyli do Królestwa Polskiego i spalili oraz złupili wiele grodów, miast, wsi, osad, kościołów, a mężatki i dziewczęta pohańbili, zabili wielu ludzi, a całą ziemię spustoszyli. Zapytany, skąd to wiedział, odpowiedział, że to, co stwierdził wyżej jest prawdą, ponieważ widział ich wraz z wojskiem i bierze to na siebie. Jakkolwiek nie poznał ich, ponieważ byli w hełmach i – jak stwierdził – nie byli możliwi do rozpoznania. Zapytany, gdzie ich widział, odpowiedział, że w okolicy Gniezna oraz Pyzdr⁴⁷.

Wacław, cześnik sieradzki, zeznał w sprawie Pyzdr, że widział Krzyżaków i był obecny, gdy oni wraz z wojskiem spalili gród, osadę i kościół w Uniejowie i Pyzdrach⁴⁸.

Świadczenia urzędników łęczyckich i sieradzkich stanowią dla historyka cenne źródło informacji na temat poczynań krzyżackich w Pyzdrach. W tej sprawie zabrało głos 5 urzędników, których relacje są ze sobą zgodne, zatem informacje przez nich podane są jak najbardziej wiarygodne i nie ma podstaw przypuszczać, aby były fałszywe.

Pod Pyzdrami doszło do potyczki zbrojnej między Zakonem a oddziałem rycerstwa polskiego, które podążało szlakiem krzyżackim od Inowrocławia, o czym już wyżej wspomniano. Siły Polaków zostały wzmocnione przez wojewodę poznańskiego Wincentego z Szamotuł. Mimo to nie można zaliczyć tego starcia do udanych, ponieważ siły polskie w Wielkopolsce zostały pokonane, a pozostali – widząc klęskę – rozproszyli się. Mimo to

⁴² *Lites...*, t. 1, s. 190: „vidit ea cremata et desolata et ecclesias ibidem per dictos Cruciferi et exercitum eorum”.

⁴³ Przeclaw był skarbnikiem łęczyckim od 18 VIII 1332 do 1335 r., natomiast łowczym łęczyckim był od 16 II 1339 do 3 II 1344 r. (*Urzędnicy łęczyccy...*, s. nr 315; s. 51, nr 121).

⁴⁴ *Lites...*, t. 1, s. 229: „magister, commendatores et fratres Cruciferi de Prussia cum eorum valido exercitu et erectis vexillis et hostiliter regnum Polonie intraverunt et in eo castra, loca, opida, villas et ecclesias quam plurimum combuxerunt, cremaverunt et spoliarunt, et homines infinitos interfecerunt et mulieres et virgines violarunt”.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 200: „vidit ignem et fumum in dicto loco Pisdr, quando cremabatur per dictos Cruciferos et quando fuit incensus per eos post recessum eorum ut dixit”.

⁴⁶ Stefan Świętopelczyc (z Irządz) był od 31 X 1316 r. skarbnikiem sieradzkim, następnie od 20 II 1339 r. do 18 V 1350 r. wojewodą sieradzkim (*Urzędnicy łęczyccy...*, s. 125, nr 256; s. 128, nr 279; W. Sieradzan, *Świadomość historyczna świadków w procesach polsko-krzyżackich w XIV-XV w.*, Toruń 1993, aneks biograficzny).

⁴⁷ *Lites...*, t. 1, s. 215: „magister, commendatores et fratres Cruciferi de Prusia cum eorum exercitu valido et erectis vexillis Regnum Polonie invadentes intraverunt et in eo multa castra, opida, villas et loca cremaverunt et spoliarunt et ecciam ecclesias, et mulieres et virgines dehonesterunt et multos homines interfecerunt et terram totam vastaverunt prout in dicto articulo continetur. Interrogatus, quomodo scit vera esse ista que dixit superius, dixit, quia vidit eos et exercitum eorum, eo excepto ut dixit, quod non cognovit commendatores in dicto articulo, quia erant glaeati et non poterant cognosci ut dixit. Interrogatus de quo loco et in quo loco vidit eos, dixit, quod circa Gneznam et circa Pisdr”.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 223: „vidit eos et presens fuit, quando ipsi Cruciferi cum eorum exercitu cremabant castrum, locum et ecclesias de Uneyow et in Pisdr”.

wojska krzyżackie nie zaryzykowały przeprawy przez Wartę i w dwóch odrębnych grupach skierowały się na północny-zachód w kierunku Poznania. Oddziały te były nieustannie obserwowane przez podążające ich szlakiem rycerstwo polskie, którym dowodzili wspomniani już Wincenty z Szamotuł oraz Stefan, wojewoda sieradzki⁴⁹.

Kolejna wyprawa krzyżacka na Polskę z września 1331 r. to okres walk z Zakonem Krzyżackim bezpośrednio na ziemiach łęczyckiej oraz sieradzkiej. Zgodnie z badaniami S. Zajączkowskiego możemy prześledzić pochód wojsk zakonnych. Otóż z Płocka siły nieprzyjaciela podążały w kierunku południowo-zachodnim, docierając do Koła nad Wartą, niszcząc przy okazji okoliczne wsie. Następnie, idąc prawym brzegiem Warty na południe dotarły na Chełmno, Sobótkę, Cichmianę, Orzeszków, Ostrowsko i Wielenin, docierając ostatecznie do Uniejowa. Przemierzając wyżej wymieniony trakt, od głównych sił krzyżackich oddzielił się mniejszy oddział, który został wysłany w kierunku Łęczycy, stanowiącej miejsce zbrojnej koncentracji sił polskich⁵⁰.

Niemniej jednak istotny jest fakt, że na początku 1332 r., a zatem już po bitwie pod Płowcami⁵¹, z inicjatywy Zakonu podjęto rozmowy pokojowe, najpierw w Brześciu Kujawskim, a potem w Inowrocławiu. Ważny jest fakt, że Władysław Łokietek upoważnił do rozmów swojego bratanka Przemysła, księcia inowrocławskiego oraz Pawła, podkanclerzego łęczyckiego. Rokowania nie przyniosły jednak żadnych rezultatów. Do porozumienia doszło jedynie w kwestii wymiany jeńców pojmanych przez obie strony w bitwie płowieckiej. Próby zawarcia rozejmu nie powiodły się, bowiem Krzyżacy przygotowywali już kolejny najazd⁵². Wiosną 1332 r. Królestwo utraciło Kujawy na rzecz Zakonu, a rychła śmierć monarchy 2 marca 1333 r. zakończyła polsko-krzyżackie zmagania wojenne w XIV w.

⁴⁹ P. Strzyż, op. cit., s. 134; M. Biskup, *Wojny Polski z Zakonem...*, s. 23.

⁵⁰ S. Zajączkowski, *Polska a Zakon Krzyżacki...*, s. 226-227; M. Biskup, *Wojny Polski z Zakonem...*, s. 25; idem, *Analiza bitwy pod Płowcami...*, s. 88;

⁵¹ Szerzej na temat bitwy płowieckiej pisze M. Biskup, *Analiza bitwy pod Płowcami...*, s. 90-99. Zob. A. Rutkowska-Płachcińska, *Uwagi o uczestnikach bitwy pod Płowcami w świetle zapisów Roczników polskich*, w: *Społeczeństwo Polski średniowiecznej. Zbiór studiów*, t. V, pod red. S. K. Kuczyńskiego, Warszawa 1992, s. 203-209.

⁵² P. Strzyż, op. cit., s. 165-166.

The participation of the high ranking officials from Łęczyca and Sieradz in the Władysław Łokietek's conflict against The order of the Teutonic Knights.

Summary

In 1331 Władysław Łokietek (the king of Poland) was at war with The Order of the Teutonic Knights. The core purpose of this article is to investigate the participation of the prominent members of the knighthood and high ranking officials from Łęczyca and Sieradz in armed conflicts against The Order of The Teutonic Knights.

These conflicts took place in Gdańsk Pomerania, Kujavia, Dobrzyń Land and in the central districts of the the Kingdom of Poland.

The high ranking officials of Łęczyca and Sieradz stood up for the Kingdom of Poland, sometimes giving their lives for it.